

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В.о. ректора

Тернопільського національного

педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

Надійшло

« жовтня » 2024 року

**Протокол №1 від 26.09.2024 р.
фахового семінару, проведеного на базі
кафедри педагогіки та менеджменту освіти Тернопільського
національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка**

ПРИСУТНІ:

1. Буяк Б.Б. – доктор філософських –наук, професор кафедри філософії та суспільних наук, член-кореспондент НАПН України.
2. Кравець В.П. – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та менеджменту освіти, дійсний член (академік) НАПН України.
3. Мешко Г.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та менеджменту освіти (голова засідання).
4. Терещук Г.В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри сфери обслуговування, технологій та охорони праці, член-кореспондент НАПН України.
5. Янкович О.І. – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти.
6. Боднар О.С. – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та менеджменту освіти.
7. Груць Г.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти.
8. Винничук О.Т. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти.
9. Вихор С.Т. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти.
10. Радченко О.Я. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти.
11. Нестайко І.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти.
12. Сеньовська Н.Л. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти.

13. Удич З.І. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти.
14. Шульга І.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти.

СЛУХАЛИ:

Головуюча на фаховому семінарі Мешко Г.М.:

До розгляду членів фахового семінару пропонується дисертаційне дослідження Ігнатенко Наталії Віталіївни, на тему: **«Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.)»** на здобуття ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки».

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, професор кафедри педагогіки та менеджменту освіти Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Володимир Петрович Кравець.

Науковий консультант надав позитивний відгук про дисертацію і дисертантку.

Роботу виконано на кафедрі педагогіки та менеджменту освіти відповідно до плану комплексних програм науково-дослідних робіт Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх педагогічних та керівних кадрів до інноваційної діяльності в закладах освіти» (номер державної реєстрації 0120U101844). Тему роботи затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 11 від 24 травня 2022 р.).

На сьогоднішньому фаховому семінарі розглянемо підготовлений рецензентами за результатами попередньої експертизи висновок про наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів докторської дисертації.

Для проведення попередньої експертизи і підготовки Висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Ігнатенко Наталії Віталіївни відповідно до п. 11 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, рішенням вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка було призначено трьох експертів: Буяка Б. Б., доктора філософських наук, професора кафедри філософії та суспільних наук, член-кореспондента НАПН України; Терещука Г.В., доктора педагогічних наук, професора кафедри сфери обслуговування, технологій та охорони праці, член-кореспондент НАПН України; Янкович О. І., доктора педагогічних наук, професора кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти.

Запрошую учасників фахового семінару до обговорення представленого дослідження і запропонованого висновку рецензентів, а також прийняття відповідного рішення.

Інформаційна довідка про Ігнатенко Наталію Віталіївну:

Ігнатенко Наталія Віталіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства. У 1997 році закінчила історичний факультет Тернопільського державного педагогічного інституту імені Володимира Гнатюка (нині Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка). 2002 р. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Розумовий розвиток учнів у загальноосвітніх закладах Східної Галичини (1900–1939 рр.)» за спеціальністю 13.00.01 – «Загальна педагогіка та історія педагогіки». З 2020 р. до 2022 р. навчалася у докторантурі за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Слово для оголошення основних положень дисертації надається Ігнатенко Наталії Віталіївні.

Доповідач Ігнатенко Н.В.: Шановні члени фахового семінару, вашій увазі представляються результати дисертаційного дослідження на тему: «Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.)».

За роки незалежності України вітчизняна теорія та методика навчання історії в школі пройшла складний шлях докорінних змін. Як автономна підсистема історичної освіти, вона повсякчас перебувала у пошуку ефективних алгоритмів інтеграції теоретико-методолгічного інструментарію загальноосвітніх інновацій в концептуальні положення шкільної історичної освіти. Поряд із цим, як самостійна наука, вона й сама стала втіленням узагальненої функціональної моделі розвитку історичної теорії та практики. Однак аналіз наукових джерел, нормативно-правових актів й інших матеріалів, у яких увиразнено особливості розвитку методики навчання історії в школі досліджуваного періоду, засвідчує наявність низки суперечностей, які ускладнювали, а подекуди й ставали на заваді цьому процесові. Серед них акцентуємо увагу на суперечностях між: необхідністю системного реформування шкільної історичної освіти і складністю організаційного, науково-методичного забезпечення її реалізації; між новими освітніми потребами суб'єктів освітнього процесу і недостатнім методичним забезпеченням системної реалізації цих потреб; між потребами використання інноваційних підходів до організації освітнього процесу та готовністю вчителів до модернізації змісту, форм, методів навчання історії в школі тощо.

Необхідність і потенційна можливість розв'язати виокремлені суперечності, а також потреба реагувати на соціальні виклики та впроваджувати в освітній процес сучасні вимоги до навчання актуалізує проблему дослідження її наукового дискурсу як основи для формування сучасної траєкторії розвитку шкільної історичної освіти, підвищення якості та ефективності її змісту, методичного, організаційного та нормативно-правового забезпечення.

Об'єктом дисертаційного дослідження визначено процес становлення та розвитку вітчизняної теорії і методики навчання історії в школі.

Предметом – трансформаційні процеси в галузі впродовж 1991–2020 рр.

Приступаючи до дослідження, ми поставили за мету виявити, узагальнити й обґрунтувати соціокультурні і науково-педагогічні детермінанти становлення та розвитку теорії і методики навчання історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.).

Відповідно до мети дослідження визначено наступні завдання:

1. Обґрунтувати теоретико-методологічні засади історико-педагогічного дослідження генези вітчизняної теорії та методики навчання історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.).

2. Дослідити особливості державної освітньої політики незалежної України (1991–2020 рр.).

3. Розробити періодизацію становлення та розвитку вітчизняної теорії та методики навчання історії в школі в контексті парадигмальних змін науково-педагогічних ідей та освітніх практик.

4. Дослідити генезу вітчизняної теорії та методики навчання історії в школі упродовж 1991 – 2020 рр.

5. Проаналізувати стан відображення трансформаційних процесів теорії та методики навчання історії в школі періоду незалежності (1991–2020 рр.) у науково-методичній літературі досліджуваного періоду.

7. Провести експертне оцінювання ефективності трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.) та на підставі його результатів узагальнити здобутки української методичної думки та їхнє значення для вирішення актуальних проблем сучасної теорії та практики навчання історії в ЗЗСО та ряду інших ширше представлених на слайді.

Наукова новизна і теоретичне значення результатів дисертаційної роботи полягають у тому, що поміж іншого у ній вперше:

Виділено найчастотніші чинники трансформацій у теорії та методиці навчання історії в школі, головними серед яких є:

1) *суспільно-політичні* (зміна президентів і урядів, кризи, від яких залежали зміни характеру, змісту та фінансування державної освітньої політики тощо);

2) *ідеологічні* (наявність/відсутності національної складової у державній політиці, визнання чи заперечення національної ідеї, зокрема щодо розвитку історичної освіти);

3) *соціально-економічні* (характер розвитку економіки: криза, стагнація, розквіт; необхідність задовольнити потреби ринку праці кваліфікованими фахівцями);

4) *освітні* (невідповідність стану освітніх систем соціокультурній динаміці розвитку держави та суспільства, потреба у зміні освітньої парадигми).

Запропоновано авторську концепцію періодизації розвитку освітньої політики України й генези змісту теорії та методики навчання історії в школі періоду незалежності (1991–2020 рр.).

Зокрема виокремлено чотири взаємозумовлені періоди розвитку освіти в Україні: *Ідеологічно-організаційний* (1991–1996 рр.), *нормотворчий* (1996–2010 рр.), *стагнаційний* (2010–2017 рр.) та *реформаційний* (2017–2020 рр.).

У межах цих періодів виокремлено також п'ять етапів становлення та розвитку національної моделі історичної освіти (*1991–1996 рр.; 1996–2005 рр.; 2005–2010 рр.; 2010–2014; 2014–2020 рр.*). Оскільки періодизація розвитку теорії та методики навчання історії в школі упродовж 1991–2020 рр. синхронна періодам розвитку освіти загалом та етапам розвитку історичної освіти зокрема, то в межах нашого дослідження вважаємо за доцільне згрупувати її у два періоди: *концептуальний* (1991–2017 рр.), що включає три етапи: ідеологічно-організаційний 1991 – 1996 рр., нормотворчий 1996–2010 рр., стагнаційний 2010–2017 рр. та *реформаційний* (2017–2020 рр.)

Концептуальний потрактовано як період декларативної відмови від радянської моделі історичної освіти і появи принципово нових для неї явищ і тенденцій. Водночас констатуємо, що теорія і методика навчання історії в школі цього періоду була неспроможна остаточно відмовитися від успадкованих радянських схем побудови освітнього процесу, наслідком чого стали перманентні дезінтеграційні явища в освіті, подолання яких змушувало науковців раз у раз шукати компроміс між політичною кон'юнктурою та змістом історичної освіти.

Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі у реформаційну добу (2017–2020 рр.) розглядаємо як період наймасштабніших від здобуття Україною незалежності процесуальних змін у галузі, тенденційною особливістю яких стало намагання сконструювати нову модель шкільної історичної освіти.

Крім цього, у *дисертації вперше висвітлено* особливості становлення, чинники та тенденції розвитку змісту, методів та організаційних форм навчання історії як передумови та результату інституційного розвитку вітчизняної теорії і методики навчання історії в школі у 1991–2020 рр. Серед ключових напрямків цього процесу виділено: 1) утвердження національного історичного наративу та трансформація змісту шкільної історичної освіти; 2) навчально-методичне забезпечення шкільних курсів історії в умовах змін; 3) науково-методичну організацію процесу навчання історії (форми, методи, методичні прийоми, засоби викладання і навчання).

У процесі дослідження *здійснено* експертне оцінювання ефективності трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в школі упродовж 1991–2020 рр. За його результатами зроблено висновок, що для ефективної трансформації теорії та методики навчання історії як самодостатньої галузі педагогічних знань потрібні чітко визначені аксіологічні орієнтири державної освітньої політики, гнучке законодавство та потужна академічна автономія ЗВО, що передбачає професійну

відповідальність педагогічних і науково-педагогічних працівників, які повинні мати можливість не лише пропонувати, а й апробувати нові підходи до навчання історії в школі, а також необхідна тісна співпраця між ЗВО, що здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю 014.03. та МОН України. Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що на їхній основі розроблено та впроваджене в практику вищої педагогічної школи курс «Українська історична дидактика: становлення та розвиток на зламі ХХ-ХХІ ст.». Удосконалено навчальну програму дисципліни «Теорія та методика навчання історії в школі» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія).

Крім того, результати та висновки дослідження можуть бути використані для вироблення практичних механізмів розв'язання актуальних проблем сучасної теорії та методики навчання історії в закладі загальної середньої освіти, а також організації подальшого вивчення трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в школі.

Представлені в дисертації наукові результати одержані автором самостійно й пройшли апробацію на 19 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та знайшли відображення в 49 наукових працях, 3 з яких опубліковані у наукових періодичних виданнях, віднесених до наукометричних баз Scopus та Web of Science.

Резюмуючи сказане зазначимо, що розв'язання поставлених завдань дозволило досягти поставленої мети, водночас усвідомлюємо, що перспективними й актуальними залишаються окремі його аспекти, які можуть бути предметом спеціальних досліджень, зокрема подальшого дослідження потребує: розвиток ключових науково-методичних ідей у контексті сучасної теорії та практики навчання історії; взаємовплив вітчизняної та зарубіжної методичної думки з історії; створення спеціальної моделі теорії та методики навчання історії в школі в контексті сучасного реформування національної освіти; становлення вітчизняної теорії та методики навчання історії в школі як навчальної дисципліни у ЗВО; вивчення та імплементація зарубіжного досвіду в галузі теорії та методики навчання історії в школі.

Доповідь на цьому дозвольте закінчити. Дякуємо за увагу!

Головуюча доктор педагогічних наук, професор Мешко Г.М.:
Дякую. Які є запитання до здобувачки?

Доктор педагогічних наук, професор Терещук Г.В.:

1. У своїй роботі Ви акцентуєте увагу на соціокультурних і науково-педагогічних детермінантах становлення та розвитку теорії і методики навчання історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.). чи не здається Вам, що ці детермінанти характерні не лише для історії а й для інших навчальних дисциплін?

Ігнатенко Н.В.: Дякую за запитання. До певної міри так, адже розвиток прикладної складової теорії та методики навчання історії в школі відбувався під впливом і в контексті науково-педагогічних детермінант

становлення освіти України загалом. Проте в аспекті змісту, визначальними для розвитку галузі стали соціокультурні детермінанти трансформації держави. Цим фактом визначаються особливості її розвитку на тлі загальноосвітніх змін.

2. Обґрунтуйте, будь ласка, верхню межу свого наукового дослідження. Чому Ви обмежуєте її 2020 р.?

Ігнатенко Н.В.: Дякую за запитання. Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1991 до 2020 рр.: від ухвалення Верховною Радою України Акту проголошення незалежності України до затвердження Кабінетом Міністрів України Державного стандарту базової середньої освіти», яким ініційовано новий етап трансформацій в галузі шкільної історичної освіти під егідою реформи «Нова українська школа».

Кандидат педагогічних наук, доцент Удич З.І.: Чи вдалося Вам визначити фактори, які спричиняли найбільший вплив на характер реалізації державної політики України в галузі історичної освіти?

Ігнатенко Н.В.: Дякую за запитання. Окресленій Вами проблемі присвячено другий розділ дисертаційного дослідження: «Державна політика України в галузі освіти як визначальний чинник розвитку теорії та методики навчання історії в школі». Посилаючись на нього, серед факторів, які впливали на характер реалізації державної політики України в галузі історичної освіти, виділяємо: політичні трансформації, яких зазнала держава Україна після здобуття незалежності; національне відродження та формування національної ідентичності; європейська інтеграція та західні впливи; економічні та політичні кризи внутрішнього та зовнішнього характеру.

Доктор педагогічних наук, професор Боднар О.С.:

1. Який із визначених Вами в авторській періодизації хронологічних періодів трансформації змісту теорії та методики навчання історії в школі у 1991–2020 рр. видається найбільш продуктивним і конструктивним?

Ігнатенко Н.В.: Дякую за запитання. На наш погляд, це період з 1996–2010 рр. У запропонованій періодизації ми характеризуємо його як нормотворчий. Трансформації цього періоду передусім були пов'язані зі зміною підходів до формування змісту шкільних навчальних дисциплін і поверненням до національних освітніх традицій українців як європейської нації. Важливим чинником у цьому процесі стало ухвалення в 1996 р. Конституції України, яке спричинило значну законодавчу активність в освітній галузі: внесення чисельних доповнень до чинного Закону «Про освіту» (1996 р.), ухвалення Державного стандарту загальної середньої освіти (1996), прийняття спеціального Закону України «Про загальну середню освіту» (1999 р.), ухвалення «Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа)» (2001 р.), Державного стандарту базової і повної середньої освіти (2004 р.) та низки інших законів прямої дії, націлених на оптимізацію усіх ланок системи національної освіти.

Вектор шкільної освіти, заданий цими нормативними документами, вперше було направлено у площину диференціації, індивідуалізації,

практичної спрямованості та гуманізації навчання – цінностей, які заклали підвалини для реалізації НУШ у 2017 р.

2. Як Ви вважаєте, яким буде наступний період після «Реформаційного»?

Ігнатенко Н.В.: Дякую за запитання. За логікою розгортання реформаційних процесів наступним мав би стати період переосмислення реформи. Так би мовити, «робота над помилками», у межах якої відбуватиметься вдосконалення підходів до її подальшої реалізації. Його час, ймовірно охоплюватиме період після 2033 року, коли завершиться фінальний етап реформи профільної школи (2029–2033 роки).

Доктор педагогічних наук, професор Янкович О.І.:

1. У своїй роботі Ви характеризуєте період з 2010 до 2017 рр. як стагнаційний. Які саме ознаки стагнації Ви спостерігаєте в розвитку галузі протягом цього часу.

Ігнатенко Н.В.: Дякую за запитання. Тлумачний словник української мови дефініціює термін «стагнація» як застій (відсутність руху, повернення назад). Окресленому нами періоду (2010–2017 рр.) властива ціла низка кризових дезінтеграційних явищ, які абсолютно точно ілюструють дане поняття. Серед них: повернення до 11-річного терміну навчання для здобуття загальної середньої освіти (2010 р.) і, як наслідок, нівелювання зумовленої євроінтеграційними процесами в Україні та необхідністю приведення вітчизняних освітніх стандартів у відповідність до норм світового співтовариства, масштабної загальноосвітньої реформи «12-ти річна школа» (2001 р.); відмова від ідеї впровадження Концепції та програми викладання історії України (2009 р.) і повернення до властивого радянській моделі освіти формаційного підходу до вивчення історії; розгортання наймасштабнішої за весь період незалежності України «кризи ідентичності», яка знайшла відображення в стратегії узгодження конфліктних тем російського та українського минулого у шкільних курсах історії та намаганні «втиснути» зміст шкільної історичної освіти в застарілі уявлення, російських демократів XIX століття, для яких існував єдиний «руський» простір, об'єднаний у Російській державі тощо.

2. На тлі загального процесу стагнації, чи спостерігаєте Ви якісь позитивні тенденції у розвитку освіти 2010–2017 рр.?

Ігнатенко Н.В.: Дякую за запитання. Відповідаючи на нього, умовно розділимо даний період на два етапи: 2010–2014 рр. та 2014–2017 рр. Як першому, так і другому були властиві позитивні тенденції у розвитку. Приміром, трансформації 2010–2014 рр. проходили напрочуд юридично грамотно: спочатку ухвалили зміни до Закону «Про загальну середню освіту» (2010 р.), згодом розробили «Концепцію історичної освіти» (2011 р.) (яка, щоправда, не була оприлюднена, хоча офіційно й не відхилена педагогічною спільнотою), після цього – сформували історичний компонент Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.) й запропонували нову навчальну програму з історії. Другий етап цього періоду

(2014–2017 рр.), протікаючи під впливом складних політичних процесів у державі (анексія українських територій та виразний проєвропейський курс) став часом повернення до здобутків попередників. У цей час розпочато підготовку до найбільшої від проголошення незалежності України загальноосвітньої реформи «Нова українська школа», розроблено стратегії розвитку освіти загалом та історичної освіти зокрема, окреслено ключові компетентності, потрібні випускникові ЗЗСО, сформовано освітнію? галузі «Суспільствознавство» тощо.

Однак загалом розвиток освіти у 2010–2017 рр. мав радше рецесивний, ніж прогресивний характер. Рецесивність при цьому розглядаємо як своєрідну форму взаємовідносин двох процесів, один з яких рецесивний (тобто визначальний) надає менш сильний вплив на зміст і форми розвитку системи освіти, другий же – домінуючий, сильніше впливає на розвиток усіх аспектів освітньої реальності, виражає вольові установки суб'єктивного фактора, спираючись при цьому на метод спроб і помилок, що і призводить освіту до різних форм застою та спаду його творчої сил.

Кандидат педагогічних наук, доцент Груць Г.М.:

Чи спостерігаєте Ви на етапі стагнації локальний прогрес, припустимо на рівні вчителів?

Ігнатенко Н.В.: Дякую за запитання. Опрацьовані нами історичні джерела цього хронологічного періоду, зокрема праці, присвячені проблемам формування змісту шкільної історичної освіти та методики навчання історії в школі, також свідчать про стагнаційні процеси в галузі. Це і не дивно, адже на тлі боротьби за «узгодження» конфліктів в українсько-російській історії, роздуми про удосконалення методики навчання історії були мало актуальними. Підтвердження цьому знаходимо у науково-методичних журналах. Проведений нами аналіз фахової періодики засвідчує, що кількість надрукованих у них публікацій методичного характеру в 2011–2012 рр. порівняно з 2004–2005 рр. (після ухвалення Державного стандарту 2004 р.) зменшення частки науково-методичних публікацій за авторства істориків та методистів на користь готових конспектів уроків, розроблених учителями. На перший погляд, така практика була досить прогресивною: «свій до свого по своє» – досвідчені вчителі ділилися досвідом зі своїми колегами. Та насправді вона ілюструвала більш приземлену проблему – відсутність науково-методичного супроводу впроваджуваної реформи. Ситуація, яка склалася, не могла залишитися непоміченою, тому відповідно закономірно викликала жваву дискусію серед фахових істориків та методистів.

Кандидат педагогічних наук, доцент Радченко О.Я.:

У чому полягає трансформація методичних підходів до вивчення історії в школі впродовж досліджуваного Вами періоду?

Ігнатенко Н.В.: Дякую за запитання. Загалом освітні пріоритети 1991–2020 рр. були сформовані таким чином: 1) формування національного історичного нарративу; 2) подолання стереотипів формаційного висвітлення історії на користь її антропологізації; 3) поєднання лінійного та

концентричного підходів до вивчення історії; 4) реалізація шкільного курсу історії як предмету мислення. Трансформація методичної складової галузі проходила під впливом і в контексті загальноосвітніх змін 1991–2020 рр. Отже, її логічно розглядати через призму періодизації розвитку освіти України визначеного хронологічного періоду: 1991–1996 - початковий етап відмежування від радянської моделі догматичного навчання, предметно зорієнтованої парадигми освіти, де вчитель визнавався головним джерелом знань і безумовним авторитетом, і перехід на особистісно-зорієнтовану гуманістичну освіту, в епіцентрі якої перебуває людина з властивими їй здібностями та інтересами; 1996–2010 - посилення практично-діяльній і творчої складових у змісті всіх освітніх галузей; технологізація освіти; використання спеціальних методик вивчення та індивідуального розвитку дітей, які виявляють їхні здібності в інтелектуальній, мистецькій, спортивній, технологічній сферах; 2010–2017 - спроби впровадження інноваційного, особистісно-орієнтованого, діяльній та компетентній підходів до навчання історії; 2017–2020 - технологізація історичної освіти; орієнтація методів та прийомів навчання на реалізацію компетентній складової змісту історичної освіти.

Кандидат педагогічних наук, доцент Винничук О.Т.: Важливою проблемою теорії та методики навчання історії в школі є оцінювання навчальних досягнень учнів з предмету. Як Ви вважаєте, наскільки ефективним є тестування в цьому процесі? Адже, на мій погляд, тестування лише констатує факт без глибокого аналізу знань.

Ігнатенко Н.В.: Дякую за запитання. Якщо розглядати мету тестування виключно як перевірку історичних знань на рівні факт-теорія, то ця форма перевірки навчальних досягнень учнів з історії, й справді видається малоефективною. Адже кінцевим результатом історичного пізнання є не стільки засвоєння учнями історичного факту, скільки усвідомлення ним причинно-наслідкових зв'язків, що обумовлюють його появу. Зауважимо, однак, що протягом досліджуваного періоду дана модель оцінювання суттєво еволюціонувала. Як наслідок, сучасне покоління тестів не обмежується функцією перевірки рівня сформованості в учня теоретичних знань з предмету, а й дає змогу діагностувати у нього рівень сформованості предметних компетентностей і когнітивних навичок пізнання. Дану тенденцію розглядаємо як позитивну, адже вона сприяє реалізації діяльній компоненти змісту історичної освіти.

Доктор педагогічних наук, професор Мешко Г.М.:

1. У науковій новизні Ви зазначаєте, що пропонуєте авторську концепцію періодизації розвитку освітньої політики України й генези змісту теорії та методики навчання історії в школі періоду незалежності (1991–2020 рр.). Уточніть, будь ласка, йдеться про концепцію періодизації чи, все ж таки про авторську періодизацію.

Ігнатенко Н.В.: Дякую за запитання. Йдеться про авторську періодизацію, на основі якою вибудовано концепцію дослідження.

2. У предметі дослідження Ви декларуєте базову і профільну школу. Які трансформації відбувалися у досліджуваній Вами період у профільній школі?

Ігнатенко Н.В.: Дякую за запитання. Ми досліджували трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії у профільній школі в контексті тих змін, які відбувалися в середній освіті загалом та історичній освіті, зокрема. Тож відповідно до запропонованої періодизації простежували еволюцію змісту історичної освіти (навчальні програми та підручники з історії для профільних класів), а також зміну підходів до форм і методів навчання історії у профільних класах.

3. У плані роботи у Вас простежується дисбаланс між обсягом розділів. Зокрема Розділ 2. «Державна політика України в галузі освіти як визначальний чинник розвитку теорії та методики навчання історії в школі» за обсягом переважає інші. Як Ви це можете пояснити?

Ігнатенко Н.В.: Дякую за запитання. Дійсно, Розділ 2. «Державна політика України в галузі освіти як визначальний чинник розвитку теорії та методики навчання історії в школі» за обсягом є більшим за інші, і це має свої причини. Передусім - це значущість державної політики в освітньому контексті. Адже державна політика є ключовим чинником, який визначає методи загальних рамок розвитку освіти, включно з навчанням історії. Саме нормативно-правова база, освітні реформи, державні програми та політичні рішення впливають на зміну підходів до навчання. Ці аспекти потребували детального аналізу, щоб показати вплив державних ініціатив на трансформацію методики навчання історії в школі.

Доктор педагогічних наук, професор Мешко Г.М.: До слова запрошується рецензент дисертаційної роботи Буяк Богдан Богданович – доктор філософських наук, член-кореспондент НАПН України, професор кафедри філософії та суспільних наук.

Доктор філософських наук, професор Буяк Б.Б.: Дякую за надану можливість рецензувати дисертаційне дослідження Н. В. Ігнатенко «Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.)», в якому окреслено концептуальні засади, досвід, здобутки та проблемні питання реформування історичної освіти, – актуальна для сучасної педагогіки праця. Авторка на основі ґрунтовного аналізу численних наукових праць, присвячених порушеному питанню, чинних упродовж досліджуваного періоду документів, публікацій у періодичних виданнях аналізує чинники, які впливали на зміст і структуру шкільного курсу історії, обґрунтовує та систематизує шлях розвитку історичної освіти, конденсує досвід методистів, спрямований на реалізацію мети та завдань навчання історії. Водночас рецензована кваліфікаційна робота важлива і для сучасної вищої педагогічної освіти, зокрема для навчання студентів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня спеціальності 014.13 «Середня освіта. Історія», оскільки сьогоднішні студенти найближчим часом поповнять лави вчительства і реалізовуватимуть засадничі принципи НУШ на практиці,

сприятимуть інтеграції України в єдине європейське освітнє середовище. Тому важливо під час навчання в університеті забезпечити ґрунтовну дидактичну підготовку майбутніх учителів громадянської та історичної освітньої галузі з метою виховання національно-культурної ідентичності, уміння побачити зв'язок між минулим, теперішнім і майбутнім, усвідомлення історичного знання як цілком практичної потреби критичного осмислення наслідків численних реакцій на вимоги часу, щоб майбутні педагоги розвивали ці навички у процесі формування траєкторії професійного зростання та впроваджували їх в освітній процес.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Н. В. Ігнатенко «Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.)», хочемо уточнити окремі моменти.

1. Слід більш докладно обґрунтувати обрані хронологічні межі дослідження, адже реформування НУШ у базовій школі (а саме тут передбачено системне вивчення предметів освітньої галузі «Суспільствознавство») активувалося вже після 2020 р.

2. На нашу думку, в останньому підрозділі роботи варто чіткіше окреслити перспективи розвитку теорії та методики вивчення історії, оскільки саме на ці питання слід звертати увагу студентів педагогічних вишів, готуючи їх до роботи в ЗЗСО.

3. З огляду на практичну цінність дисертаційної роботи хочемо висловити побажання авторці укласти методичний посібник з генези теорії та методики навчання в ЗЗСО, який варто використовувати і в процесі навчання студентів спеціальності 014.13 «Середня освіта. Історія», і під час проведення занять для вчителів історії та громадянської освіти під час підвищення їхньої кваліфікації

Водночас висловлені зауваження і побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертації. Рецензоване дослідження має чітку структуру, а зроблені авторкою висновки логічні та аргументовані. Рекомендуємо роботу до розгляду та захисту на засіданнях спеціалізованої вченої ради.

Доповідачка Ігнатенко Н.В.: Дозвольте подякувати шановному рецензенту Буяку Б.Б. за аналіз та зауваження щодо дисертаційного дослідження. Із зауваженнями ми погоджуємося і будемо враховувати їх у нашій подальшій роботі.

Доктор педагогічних наук, професор Мешко Г.М.: До слова запрошується рецензент дисертаційної роботи Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор кафедри сфери обслуговування, технологій та охорони праці, член-кореспондент НАПН України.

Доктор педагогічних наук, професор Терещук Г.В.: Дисертаційне дослідження Ігнатенко Н.В. присвячені проблемі трансформації теорії та методики навчання історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.). У роботі авторка обґрунтовує періодизацію змін у змісті теорії та методики викладання історії в школі за цей період, аналізує теоретико-

методологічні засади розвитку національної системи шкільної історичної освіти.

Дисертанткою введено до наукового обігу маловідомі документи, історико-педагогічні факти та праці українських методистів, що мають важливе значення для формування цілісного уявлення про закономірності становлення вітчизняної теорії та методики викладання історії в школі, а також трансформаційні процеси у галузі впродовж 1991–2020 рр. Це дозволяє глибше осмислити наукові ідеї та методичні підходи, що вплинули на розвиток шкільної історичної освіти на зламі ХХ-ХХІ ст.

У роботі дисертанткою обґрунтовано концепцію шкільної історичної освіти та методологічні засади її оновлення в умовах сучасної України. Ці положення та інші висновки дослідження можуть послужити теоретико-методологічною основою для прогнозування майбутніх трансформацій історичної освіти в загальноосвітній школі. І тут ми бачимо перехід від теоретичної наукової новизни рецензованої роботи до її практичної значимості. Було б добре, якщо б у формуванні державної політики України як визначального чинника трансформаційних процесів в галузі історичної освіти були враховані пропозиції дисертантки Ігнатенко Н.В.

На фоні загалом позитивного враження від рецензованої роботи доцільно зробити деякі зауваження.

1. Рекомендуємо скоректувати мету дослідження. На наш погляд, у меті дослідження не слід обмежуватися одними лише детермінантами становлення та розвитку теорії й методики навчання історії в школі, адже у змісті розкрито і стан, і детермінанти і перспективи.

2. Перше завдання дослідження виписане надто широко, його можна розділити на три. При цьому деякі інші завдання повторюються, їх надто багато - аж сім. Вважаємо, що їх можна скоротити до п'яти.

2. Назви параграфів першого розділу «схематизовані» і не відображають сутності їх змісту. Для усунення цього недоліка варто конкретизувати назви параграфів. Наприклад, назвати «1.1. Історіографія та джерельна база дослідження проблеми трансформацій у теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.)».

3. Назва розділу IV не закінчена і некоректна, потребує завершеного формулювання відповідно до теми дисертації.

4. Назва розділу V і другого параграфа цього розділу - по-суті однакові.

5. У назвах пунктів некоректно допускати скорочення типу «кін. ХХ-поч. ХХІ ст».

Загалом дисертаційне дослідження Ігнатенко Н.В. відповідає нормативно-правовим вимогам, що ставляться до докторських дисертацій, його результати досить повно висвітлено у 44 публікаціях і пройшли широку апробацію на всіх рівнях, у тому числі й міжнародному.

Зміст дисертації, методи дослідження та основні результати, отримані під час наукового пошуку, відповідають спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Пропоную затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів докторської дисертації Ігнатенко Н.В. на цьому фаховому семінарі при кафедрі педагогіки та менеджменту освіти, а також рекомендую дисертацію Ігнатенко Наталії Віталіївни «Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.)» до подання на захист у спеціалізованій вченій раді з присудження наукового ступеня доктора наук.

Доповідачка Ігнатенко Н.В.: Дозвольте подякувати шановному рецензенту Терещуку Г.В. за аналіз та зауваження щодо дисертаційного дослідження. Із зауваженнями ми погоджуємося і будемо враховувати їх у нашій подальшій роботі.

Доктор педагогічних наук, професор Мешко Г.М.: До слова запрошується рецензент дисертаційної роботи Янкович Олександра Іванівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти.

Доктор педагогічних наук, професор Янкович О.І.: Дякую за надану можливість рецензувати роботу. Дозвольте висловити своє враження про дисертаційне дослідження. В умовах посиленого інтересу до історії України, коли агресор краде її надбання, тема дослідження Наталії Ігнатенко надзвичайно актуальна. У дисертації висвітлено особливості становлення, чинники та тенденції розвитку змісту, методів та організаційних форм навчання історії як передумови та результату інституційного розвитку вітчизняної теорії і методики навчання історії в школі; обґрунтовано періодизацію змісту теорії та методики навчання історії в школі упродовж 1991–2020 рр.; доведено наступність прогресивних наукових ідей та механізмів їхньої реалізації на різних етапах історичного розвитку теорії та методики навчання історії в школі упродовж 1991–2020 рр.; висвітлено методичні ідеї українських учених та педагогів, праці яких склали підґрунтя для відображення трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності (1991–2020 рр.); здійснено експертне оцінювання ефективності трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в школі упродовж 1991–2020 рр. та на його підставі узагальнено здобутки автентичної української методичної думки у проєкції на вирішення актуальних проблем сучасної теорії та практики навчання історії; переосмислено та узагальнено вітчизняний досвід теорії і методики навчання історії в школі у вимірах актуальних проблем сучасної освітньої практики.

До наукового обігу введено маловідомі документи, історико-педагогічні факти, праці українських методистів, що мають важливе значення для формування цілісного уявлення щодо закономірностей розбудови теорії і методики навчання історії в Україні, осмислення наукових ідей та методичних підходів.

Список використаних джерел складають 890 праць. Участь у численних конференціях. 49 публікацій.

Водночас є рекомендації для покращення роботи:

1. Предмет дослідження дублює тему дисертації (трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в базовій та профільній школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.).

2. Необхідно удосконалити формулювання мети дослідження – виявлення, узагальнення й обґрунтування соціокультурних і науково-педагогічних детермінант становлення та розвитку теорії й методики навчання історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.). Дисертація значно багатша, ніж виписано її наукову новизну і висновки.

3. Обґрунтовано дві періодизації: розвитку освітньої політики України й генези змісту теорії та методики навчання історії в школі упродовж 1991–2020 рр. На думку рецензента в анотації та науковій новизні треба залишити лише періодизацію генези змісту теорії та методики навчання історії в школі упродовж 1991–2020 рр., виокремивши чотири періоди.

4. У дисертації виокремлено стагнаційний період розвитку теорії та методики навчання історії в школі (2010–2017 рр.) На наш погляд, «стагнаційний» звучить надто радикально. Вважаємо, що варто підібрати інше слово, щоб відобразити суперечливість процесів у цьому періоді, адже споміж усього саме у цей час було схвалено дві Концепції впровадження медіаосвіти в Україні. Проте цим Концепціям не приділено увагу в дослідженні.

5. Завдання 5: «Визначити й охарактеризувати перспективні напрямки розвитку теорії та методики навчання історії в ЗЗСО в рамках реформи «Нова українська школа» 2017–2020 рр.» необхідно висвітлити у науковій новизні та чітко прописати у висновках. А ще було добре прописати використання позитивних ідей у перспективі з 2020 року.

6. Розділ 4. налічує 61 сторінку. Але про історію тут лише 20. На інших сторінках загалом йдеться про світові тенденції загальноосвітніх змін та їх вплив на формування нових освітніх стандартів української школи; технологізацію освіти як формула ефективності реформи «Нова українська школа – тобто не про дидактику історії.

Резюмуючи сказане зазначимо, що Дисертація Ігнатенко Наталії Віталіївни «Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.)» є самостійним, завершеним дослідженням, яке відповідає вимогам пп. 7-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року №1197) та іншим інструктивним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо дисертаційних досліджень і рекомендується до розгляду у спеціалізованій вченій раді.

Доповідачка Ігнатенко Н.В.: Дозвольте подякувати шановному рецензенту Янкович О. І. за аналіз та висловлені зауваження щодо дисертаційного дослідження. Із зауваженнями ми погоджуємося і будемо враховувати їх у нашій подальшій роботі.

Доктор педагогічних наук, професор Мешко Г.М.: Шановні колеги! Перейдемо до обговорення. Хто хоче висловитись щодо науково-педагогічної діяльності дисертантки і представлених результатів її дисертаційного дослідження.

Доктор педагогічних наук, професор Кравець В.П.: Проведене Ігнатенко Наталією Віталіївною наукове дослідження «Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991-2020 рр.)» є актуальним та своєчасним. Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, засвідчена використанням відповідної інформаційної та нормативно-правової бази, наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених. Усього 890 джерел.

Викликає схвалення повнота викладених основних положень та результатів дослідження, що забезпечується її апробацією через виступи на науково-практичних конференціях різних рівнів, а також їх відображення у достатній кількості публікацій авторки. Наукову обґрунтованість роботи забезпечують коректно сформульовані ідеї, положення та висновки. Отримані результати дослідження мають високий рівень обґрунтованості, наукової валідності та практичне значення.

Ігнатенко Н.В. зарекомендувала себе як відповідальна, працелюбна, сумлінна докторантка, здатна до розв'язання комплексних теоретико-методологічних проблем у галузі історії педагогіки. Її дослідницький доробок відзначається самобутнім підходом до інтерпретації наукових фактів та критичним переосмисленням способів їх аналізу.

Дисертація Ігнатенко Наталії Віталіївни може бути рекомендована для подання до спеціалізованої вченої ради з присудження наукового ступеня доктора наук зі спеціальності 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки».

Доктор педагогічних наук, професор Боднар О.С.: Доповідь Наталії Віталіївни свідчить про те, що вона повною мірою опанувала технологію наукового пошуку, методами і прийомами роботи з педагогічною, науковою та методичною літературою, а її науковий доробок відзначається глибиною висвітленої проблематики, широтою світогляду, творчим підходом до інтерпретації наукових фактів. Обґрунтована у дисертації проблема трансформацій у теорії та методиці навчання історії в школі у 1991-2020 рр. актуальна й зумовлена потребою реагувати на сучасні соціальні виклики та впроваджувати в освітній процес сучасні вимоги до навчання й виховання. Я підтримую думку рецензентів та рекомендую роботу Ігнатенко Н.В. до розгляду у спеціалізованій вченій раді.

Головуюча, Мешко Г.М.: Хто ще хоче висловитись щодо представлених матеріалів дисертаційного дослідження Ігнатенко Н.В. Немає. Дозвольте представити запропонований рецензентами за результатами попередньої експертизи висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів докторської дисертації Ігнатенко Наталії

Віталіївни «Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991-2020 рр.)».

1. **Актуальність теми дослідження**, її вибір для дисертаційної роботи зумовлена необхідністю осмислення трансформаційних процесів у галузі шкільної історичної освіти, як визначального чинника прогресивного розвитку суспільства, темпи якого значною мірою залежать від темпів еволюції його освітньої парадигми.

За роки незалежності України вітчизняна теорія та методика навчання історії в школі пройшла складний шлях докорінних змін. Як автономна підсистема історичної освіти, вона повсякчас перебувала у пошуку ефективних алгоритмів інтеграції теоретико-методологічного інструментарію загальноосвітніх інновацій в концептуальні положення шкільної історичної освіти. У пошуках стабільної рівноваги, вона поступово перетворилася на узагальнену функціональну модель розвитку історичної теорії та практики, здатну не лише підпадати під трансформаційні процеси, а й самотужки продукувати їх. Це дає змогу розглядати комплекс продукованих нею ідей та концепцій як матрицю для формування сучасної траєкторії розвитку шкільної історичної освіти, підвищення якості та ефективності її змісту, методичного, організаційного та нормативно-правового забезпечення.

2. Дослідження виконано відповідно до плану комплексних програм науково-дослідних робіт Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх педагогічних та керівних кадрів до інноваційної діяльності в закладах освіти» (номер державної реєстрації 0120U101844). Тему роботи затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 11 від 24 травня 2022 р.).

3. У дисертаційній роботі Ігнатенко Н.В. наукові положення та висновки забезпечені методичним обґрунтуванням вихідних позицій дисертації, методологічна основа дослідження адекватна її об'єкту, предмету, меті та завданням.

4. **Наукова новизна і теоретичне значення** результатів дисертаційної роботи полягають у тому, що вперше: *здійснено* цілісний аналіз здобутків української історіографії й наукової думки з означеної наукової проблеми; *обґрунтовано* теоретико-методологічні засади історико-педагогічного дослідження генези вітчизняної теорії та методики навчання історії в школі, під якими розуміємо сукупність вихідних наукових положень, що визначають концептуальні теорії, основні підходи, принципи аналізу трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в школі як складного суперечливого процесу структурної зміни галузевої парадигми, розпочатої з метою забезпечення нової якості освіти на всіх її рівнях; *проаналізовано* особливості формування державної освітньої політики незалежної України як визначального чинника, що впливав на трансформаційні процеси в галузі шкільної історичної освіти; *подано* власний погляд на трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання

історії в школі періоду незалежності України (1991–2020 рр.); *запропоновано* авторську концепцію періодизації розвитку освітньої політики України й генези змісту теорії та методики навчання історії в школі періоду незалежності (1991–2020 рр.), зокрема виокремлено ідеологічно-організаційний (1991–1996 рр.), нормотворчий (1996–2010 рр.), стагнаційний (2010–2017 рр.) та реформаційний (2017–2020 рр.) періоди; *висвітлено* особливості становлення, чинники та тенденції розвитку змісту, методів та організаційних форм навчання історії як передумови та результату інституційного розвитку вітчизняної теорії і методики навчання історії в школі; *доведено* наступність прогресивних наукових ідей та механізмів їхньої реалізації на різних етапах історичного розвитку теорії та методики навчання історії в школі упродовж 1991–2020 рр.; *висвітлено* методичні ідеї українських учених та педагогів, праці яких склали підґрунтя для відображення трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності (1991–2020 рр.); *здійснено* експертне оцінювання ефективності трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в школі упродовж 1991–2020 рр. та на його підставі узагальнено здобутки автентичної української методичної думки у проєкції на вирішення актуальних проблем сучасної теорії та практики навчання історії; *переосмислено та узагальнено* вітчизняний досвід теорії і методики навчання історії в школі у вимірах актуальних проблем сучасної освітньої практики.

У дисертаційній роботі *уточнено та систематизовано*: понятійно-категоріальний апарат із проблеми теорії та методики навчання історії в школі; історіографічні положення щодо розвитку теорії та методики навчання історії в школі досліджуваного періоду; особливості взаємозумовленого впливу теорії та методики навчання історії як педагогічної науки та шкільної практики в умовах парадигмальних змін, характерних для окремих історичних етапів досліджуваного періоду.

До наукового обігу введено маловідомі документи, історико-педагогічні факти, праці українських методистів, що мають важливе значення для формування цілісного уявлення щодо закономірностей розбудови теорії і методики навчання історії в Україні, осмислення наукових ідей та методичних підходів.

Подальшого розвитку набули характеристика особливостей формування державної освітньої політики в Україні, теоретичні концепції шкільної історичної освіти в історичній ретроспективі, методологічні засади оновлення шкільної історичної освіти в Україні.

5. Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що на їхній основі розроблено та впроваджене в практику вищої педагогічної школи спецкурс «Українська історична дидактика: становлення та розвиток на зламі ХХ–ХХІ ст.». Удосконалено навчальну програму дисципліни «Теорія та методика навчання історії в школі» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія).

Окремі положення (зокрема, щодо досвіду, тенденцій розвитку, особливостей добору структури та змісту навчання історії) використані у процесі розроблення: методичного посібника з теорії та методики навчання історії в закладі загальної середньої освіти; методичних рекомендацій з організації освітнього процесу з історії.

Результати та висновки дослідження можуть бути використані для вироблення практичних механізмів розв'язання актуальних проблем сучасної теорії та методики навчання історії в закладі загальної середньої освіти як педагогічної науки, модернізації історичної освіти, її навчально-методичного забезпечення та методики навчання історії як навчальної дисципліни, формування методичної компетентності здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти за предметною спеціальністю 014.03 «Середня освіта (Історія)», розвитку професійної компетентності вчителів історії в системі післядипломної педагогічної освіти, а також організації подальшого вивчення трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в закладі загальної середньої освіти.

6. Основні результати дослідження впроваджено в практику підготовки майбутніх вчителів історії Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (довідка № 964 від 3 травня 2024 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 502/33-03 від 16 квітня 2024 р.), Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (довідка № 99/24 від 26 квітня 2024 р.), Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-04/357 від 15 квітня 2024 р.), Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (довідка № 05-16/144 від 1 травня 2024 р.).

7. Основні положення та висновки дисертації відображено автором 49 публікаціях, з яких: 3 статті у наукових періодичних виданнях, які індексуються в міжнародних наукометричних базах Web of Science/Scopus; 20 статей у наукових журналах категорії «Б»; одному навчально-методичному посібнику; 19 публікацій у збірниках міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій; 6 публікацій в інших наукових та навчально-методичних виданнях.

Статті у наукових періодичних виданнях які індексуються в міжнародних наукометричних базах Web of Science чи Scopus

1. Ігнатенко Н., Москалюк М., Костюк Л. Історико-ретроспективний аналіз державної освітньої політики в Україні (1999-2020 рр.). *Український історичний журнал*. 2022. № 2. С. 203-215.

2. Ігнатенко Н., Москалюк М. Історична освіта в дискурсі еволюції державної політики України кінець ХХ – початок ХХІ ст. *Емінак: Науковий щоквартальний журнал*. 2022. №1(37), 135-149.

3. Ignatenko N., Savenco V., Kryskov A., Habrusieva N., Remekh T. Formation of Cognitive-Technological Competence as a Mechanism of Realisation of

Rational Component in Training Undergraduate Students. *Journal of Education Culture and Society*. Vol. 15 No. 1 (2024) С. 247-263.

Статті у наукових фахових виданнях України

4. Ігнатенко Н. В. Особливості становлення та розвитку вітчизняної методики навчання історії в школі у ХХ столітті. *Наукові записки Тернопільського педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: педагогіка. 2013. №. 2. С. 8-14.

5. Ігнатенко Н. В. Особливості інтерактивного навчання історії у вищому навчальному закладі. *Наукові записки Тернопільського педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: педагогіка. 2014. №. 1. С. 181-185.

6. Ігнатенко Н. В. Випереджальні форми технології кооперативного навчання історії в середній освіті. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. Серія: «Педагогіка» та «Психологія». 2016. № 10. С. 5–10.

7. Ігнатенко Н. В. Методика застосування технології проблемного навчання при вивченні історії в школі. *Науковий вісник Ужгородського університету серія: «Педагогіка. Соціальна робота»* 2016. Вип. 2 (39). С. 81–85.

8. Ігнатенко Н. В. Теоретичні основи застосування технології проектного навчання на уроках історії у закладах загальної середньої освіти. *Молодий вчений* 2018. № 9 (61). С. 403–407.

9. Ігнатенко Н. Професійний розвиток учителя історії у контексті реалізації концепції «Нова українська школа». *Наукові записки ТНПУ імені В. Гнатюка*. Серія: Педагогіка. 2020. № 2. С. 42-49.

10. Ігнатенко Н. Інтерактивне навчання як тенденційна характеристика процесу модернізації шкільної історичної освіти на поч. ХХІ ст. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія: Педагогіка. 2021. № 1. С. 84-89.

11. Ігнатенко Н. Державна політика України в галузі освіти: концептуальні підходи до визначення змісту та генези поняття. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія: Педагогіка. 2021. № 4. С. 5-11.

12. Ігнатенко Н. Світові тенденції соціокультурних змін та їх вплив на модернізаційні процеси в освіті. *Витоки педагогічної майстерності*. Серія: Педагогічні науки. 2021. Вип. 28. С. 70-76.

13. Ігнатенко Н. Генезис шкільної історичної освіти в Україні (1991-1996 рр.). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022. №57. Т.1. С. 285-290.

14. Ігнатенко Н.В. Концептуальні ідеї «Нової української школи» як стратегія змін у базовій середній освіті. *Наукові інновації та передові технології*. Серія: «Педагогіка». 2023. № 13(27) 2023. С. 684-696. URL:

15. Ігнатенко Н. Технологічна складова трансформаційних процесів у Новій українській школі. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького*

державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2023. Вип. 68. С. 262-266.

16. Ігнатенко Н.В. Генезис вітчизняної теорії та методики навчання історії в школі у 1996–2010 рр. *Вісник науки та освіти*. Серія «Педагогіка». 2024. № 3(21). С. 722-736.

17. Ігнатенко Н. Трансформаційні процеси у вітчизняній теорії та методиці навчання історії в школі (2010-2014 рр.). *Наукові інновації та передові технології*. Серія «Педагогіка». 2024. №4 (32). С. 961-973.

18. Ігнатенко Н.В. Державна політика України в галузі освіти як інструмент трансформації теорії та методики навчання історії в школі у 1991-2020 рр.: історіографія проблеми. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 4(22). С. 903-915.

19. Ігнатенко Н.В. Трансформаційні процеси у теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України: історіографія проблеми. *Перспективи та інновації науки*. Серія «Педагогіка». 2024. № 4(38). С. 258-270.

20. Ігнатенко Н.В. Трансформація змісту історичної освіти в парадигмі «Нової української школи». *Вісник науки та освіти*. Серія «Педагогіка». 2024. № 4(22). С. 1033-1047.

21. Ігнатенко Н. Понятійно-термінологічне поле дослідження трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2024. №. 73. Т. 2. С. 305-311.

22. Ігнатенко Н.В. Особливості відображення трансформаційних процесів теорії та методики навчання історії в школі у науково-методичній літературі 1991-1996 рр. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 8. С. 946-959.

23. Ігнатенко Н.В. Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії в школі у науково-методичній літературі 1996–2010 рр. *Суспільство та національні інтереси*. 2024. №5. С. 226-240

Опубліковані праці апробаційного характеру

24. Ігнатенко Н. В. Технологічні особливості застосування інтерактивної моделі навчання історії у ВНЗ. *Гуманітарний корпус: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії*. 2017. Вип. 9. С. 44–47.

25. Ігнатенко Н. В. Особливості реалізації компетентнісного підходу в оцінюванні навчальної діяльності студентів. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності* : збірник матеріалів II науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 26–27 квіт. 2018. / Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти. Тернопіль, 2018. С. 129–131.

26. Ігнатенко Н. В. Закономірності розвитку шкільної освіти в контексті інтеграційних процесів країн Євросоюзу. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності* : збірник

матеріалів II науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 11–12 квіт. 2019.
/ Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти. Тернопіль, 2019. С. 237–240.

27. Ігнатенко Н. В. Проблемне навчання в системі шкільної історичної освіти. *Інноваційні пріоритети у розвитку науки, XXVII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція*. м. Вінниця, 18 лют. 2019. Вінниця, 2019. Ч.4, С. 45 – 49.

28. Ігнатенко Н. Місце та роль учителя в освітньому середовищі НУШ. Шляхи реалізації концептуальних засад НУШ при вивченні історії у закладі загальної середньої освіти : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 16–17 жовт. 2020 р. Тернопіль, 2020. С. 36 – 39.

29. Ігнатенко Н. В. Бензак Т.І. Інноваційні процеси в освіті як запорука реалізації концептуальних положень НУШ. *Шляхи реалізації концептуальних засад НУШ при вивченні історії у закладі загальної середньої освіти*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. (м. Тернопіль, 16–17 жовт. 2020 р.). Тернопіль. 2020. С. 40-42.

30. Ігнатенко Н. В., Дзядик Х. П. Дидактичні інновації як основа змін освітньої практики сучасного закладу загальної середньої освіти. *Шляхи реалізації концептуальних засад НУШ при вивченні історії у закладі загальної середньої освіти* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Тернопіль, 16–17 жовт. 2020 р. / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2020. С. 43 – 46.

31. Ігнатенко Н. Крупик Д. Учитель як суб'єкт педагогічної діяльності в концепції НУШ. *Шляхи реалізації концептуальних засад НУШ при вивченні історії у закладі загальної середньої освіти* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 16–17 жовт. 2020 р. / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2020. С. 47–48.

32. Ігнатенко Н. Методика застосування інноваційних дидактичних технологій при вивченні історичних дисциплін у закладі вищої освіти. *Гуманітарна освіта у вищій школі: історичний досвід, проблеми та перспективи* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 21 трав. 2020 р. Кам'янець-Подільський, 2020. *Проблеми дидактики історії*. 2020. Вип. 11. С. 148–154.

33. Ігнатенко Н. Концептуальний аналіз технології проблемного навчання в контексті модернізації моделі шкільної історичної освіти України на поч. XXI ст. *Наукові пошуки: актуальні дослідження, теорія та практика* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції з використанням сервісу відеоконференцій ZOOM, м. Київ, 29 січ. 2021 р. Київ, 2021. *Гуманітарний корпус: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії*. Вип. 37 (т. 2). С. 60–63.

34. Ігнатенко Н. В. Інтерактивне навчання історії в умовах освітніх трансформацій. *Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й*

викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ : Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю, м. Глухів, 17 лист. 2022 р. Глухів, 2022. С. 110-112

35. Ігнатенко Н. В. НУШ як інноваційна освітня технологія. *Сучасні досягнення та перспективи науки та освіти* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр, Житомир, 15 листопада 2023 р. Research Europe, 2023. С. 65 – 69.

36. Ігнатенко Н. Проблемне навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках історії. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи* : збірник наукових праць XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. м. Київ – Львів – Бережани – Ломза, 1 листопада. 2022. Вип. 11. С. 29 – 33.

37. Ігнатенко Н. Технологічна складова трансформаційних процесів у «Новій українській школі». *Інновації в освіті: реалії та перспективи розвитку* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. м. Тернопіль, 24 листопада 2023 р. Тернопіль, 2023. С. 81-84.

38. Ігнатенко Н., Савенко В. Суспільствознавча освіта в сучасній Україні: тенденції розвитку в контексті світових соціокультурних змін. *Суспільствознавча освіта в парадигмі «Нової української школи»* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Тернопіль, 20-21 жовтня 2023 р. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін*. 2023. Вип.11. С. 9 – 12.

39. Ігнатенко Н.В. Проблема трансформації вітчизняної теорії та методики навчання історії в школі у науково-методичних працях 1991-1996 рр. *Modern Scientific Research is the Engine of Technical Progress*: матеріали XXXV міжнародної науково-практичної конференції, м. Карлові Вари, 21-23 серпня 2024. Карлові Вари, 2024. С. 88-93.

40. Ігнатенко Н.В. Трансформаційні процеси у шкільній історичній освіті України періоду незалежності (1991-2024 рр.): термінологічне поле дослідження. *Innovations in Scientific Research: World Experience and Realities*: матеріали XVIII International scientific and practical conference (Riga, Latvia. April 10-12, 2024). Riga: International Scientific Unity. 2024. С. 141-145.

41. Ігнатенко Н.В. Терміни і визначення у проблематиці трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991-2020 рр.). *Світ наукових досліджень: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції* (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 24-25 травня 2024 р.). Вип. 30. Тернопіль, 2024. С. 69-72.

42. Ярмолюк Ю., Ігнатенко Н. Методика організації роботи з підручником при вивченні історії в основній школі. *Суспільствознавча освіта в парадигмі «Нової української школи»* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Тернопіль, 20-21 жовтня 2023 р. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін*. 2023. Вип.11. С. 65 – 66.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

43. Ігнатенко Н. В. Активізація пізнавальної діяльності учнів засобами інтерактивних технологій на уроках історії в школі. *Історія в школі*. 2011. № 6. С. 21–28.

44. Ігнатенко Н. В. Структурно-функціональний аналіз підручника та методика організації роботи з його текстовим компонентом при вивченні історії в закладі загальної середньої освіти. *Історія в рідній школі*. 2019. № 9. С. 34-39.

45. Ігнатенко Н. В., Савенко В. В. Теорія та методика навчання історії в школі. Навчально-методичний посібник (за вимогами кредитно-трансферної системи). Тернопіль : Вектор, 2014. 224 с.

46. Ігнатенко Н. Особистісно-орієнтоване навчання як дидактична умова формування когнітивно-технологічної компетентності вчителя історії в умовах реалізації інноваційної складової освітніх реформ поч. ХХІ ст. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал*. 2021. Вип. 9. С. 151-154.

47. Ігнатенко Н. Реалізація ідей технології проблемного навчання при вивченні історії в закладі загальної середньої освіти. *Історія в рідній школі: науково-методичний журнал*. 2021. № 1. С. 21-24.

48. Ігнатенко Н., Савенко В. Суспільствознавча освіта в сучасній Україні: тенденції розвитку в контексті світових соціокультурних змін. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін*. 2023. Вип.11. С. 9-12.

49. Савенко В. Ігнатенко Н. Генеза державної політики в галузі освіти в Україні періоду незалежності. *Актуальні проблеми правознавства. Збірник наукових праць ЮФ ЗУНУ*. Тернопіль : ЗУНУ. 2021. Випуск. 3. С. 43-48.

Доктор педагогічних наук, професор Мешко Г.М.: Шановні колеги! Дозвольте поставити на голосування питання про схвалення висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів докторської дисертації Ігнатенко Наталії Віталіївни «Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991-2020 рр.)», підготовлений рецензентами за результатами попередньої експертизи, та рекомендацію дисертаційного дослідження Ігнатенко Наталії Віталіївни до публічного захисту у спеціалізованій вченій раді з присудження наукового ступеня доктора наук. Чи є інші пропозиції? Немає.

Результати голосування:

«за» – 14 осіб,

«проти» – немає,

«утрималися» – немає

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів докторської дисертації Ігнатенко Наталії Віталіївни «Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991-2020 рр.)», підготовлений рецензентами

за результатами попередньої експертизи і розглянутий на фаховому семінарі на базі кафедри педагогіки та менеджменту освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

2. Визнати, що дисертаційна робота Ігнатенко Н.В. є самостійною завершеною науковою працею, яка за рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів відповідає чинним вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук відповідно до пп.7-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою КМУ № 1197 від 17.11.2021 р.

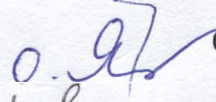
3. Зміст дисертації, методи та основні результати дослідження, відповідають спеціальності 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки».

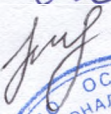
4. Рекомендувати дисертацію Ігнатенко Наталії Віталіївни «Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991-2020 рр.)» до захисту у спеціалізованій вченій раді з присудження наукового ступеня доктора наук.

Головуюча на фаховому семінарі Галина МЕШКО

Рецензенти: Богдан БУЯК

 Григорій ТЕРЕЦУК

 Олександра ЯНКОВИЧ

Секретар Ірина ШУЛЬГА

